

Linnéuniversitetet

LÄRARPROGRAMMET

Etik i förskolan

- Lärarstuderandes upplevelser av kränkningar och förebyggande arbete

Pernilla Andersen & Nathalie Salmijärvi

Examensarbete 15 hp

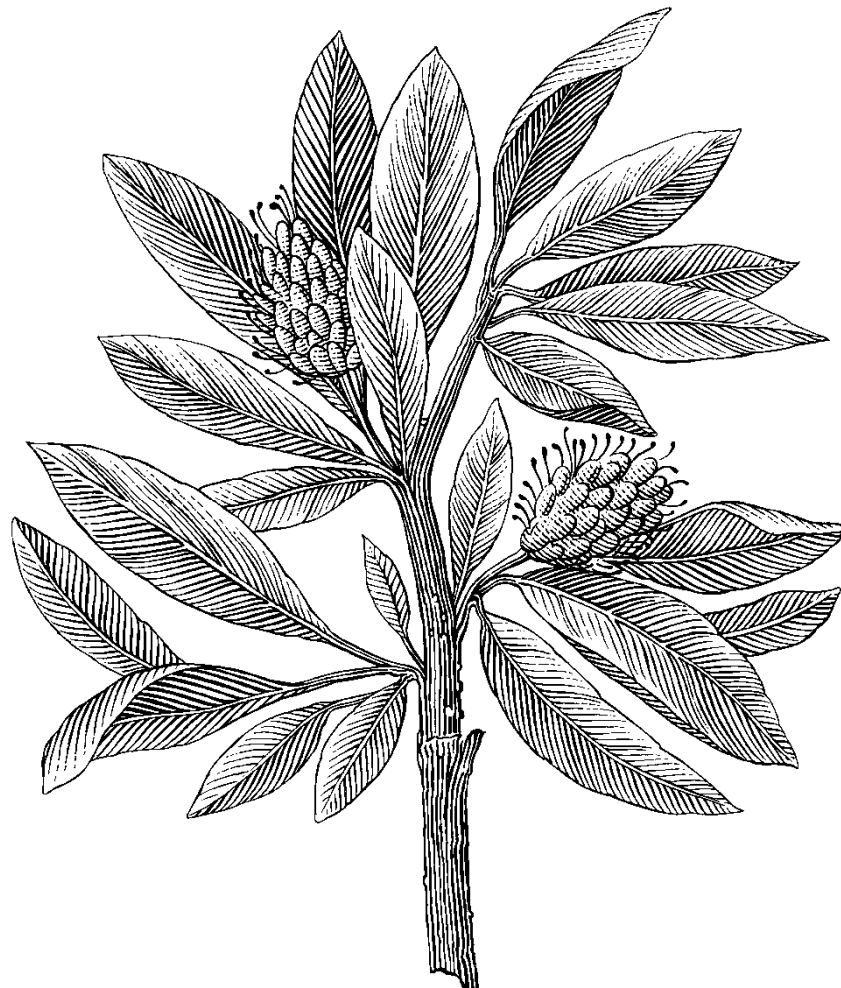
Grundnivå

Höstterminen 2013

Handledare: Berit Willén Lundgren

Examinator: Ann-Christin Torpsten

**Institutionen för
utbildningsvetenskap**

Linnéuniversitetet

Institutionen för utbildningsvetenskap

Arbetets art: Examensarbete, 15 hp

Lärarprogrammet

Titel: Etik i förskolan – Lärarstuderandes upplevelser av kränkningar och förebyggande arbete

Författare: Pernilla Andersen & Nathalie Salmijärvi

Handledare: Berit Willén Lundgren

ABSTRAKT

Uppsatsens utgångspunkt ligger i att ta reda på vad det finns för kränkningar i förskolan och hur dessa yttrar sig, samt att ta reda på hur pedagogerna i förskolan kan arbeta för att motverka detta. Skillnaden mellan begreppen kränkning, diskriminering och mobbning förklaras även. I förskolan är en etisk medvetenhet viktig för att kunna motverka de kränkningar som kan förekomma i förskolans värld. Genom att intervjua ett antal lärarstuderande i form av en fokusgrupp har vi fått fram ett resultat som visar både hur kränkningar uppstår och hur man som pedagog, genom att vara uppmärksam på det som sker i verksamheten, kan arbeta förebyggande tillsammans med hela arbetslaget och barngruppen.

Nyckelord: etik, moral, förskola, kränkningar, pedagogik.

INNEHÅLL

1	INTRODUKTION.....	3
2	BAKGRUND	4
2.1	Begreppet etik.....	4
2.2	Yrkesetik.....	4
2.3	Etik i förskolan	6
2.4	Kränkningar i förskolans värld.....	7
2.4.1	Riskfaktorer	8
2.4.2	Förebyggande arbete.....	10
2.4.3	Framgångsrika strategier, arbetsätt och metoder	11
3	SYFTE.....	14
4	METOD.....	15
4.1	Fokusgrupp.....	15
4.2	Urval.....	15
4.3	Genomförande	15
4.4	Bearbetning och analys av data	16
4.5	Forskningsetiska principer.....	16
5	RESULTAT.....	17
5.1	Olika bilder av kränkande handlingar	17
5.2	Förskollärarens okunskap en säkerhetsrisk	17
5.3	Att möta och hantera kränkande handlingar i förskolan.....	20
5.4	Vikten av etik i förskolan	21
6	DISKUSSION	23
6.1	Metoddiskussionen	23
6.2	Resultatdiskussion	23
6.3	Avslutande reflektion	24
7	REFERENSLISTA.....	26

BILAGOR

1 INTRODUKTION

Som blivande förskollärare är det viktigt att vi har förmågan att upptäcka kränkande behandling i förskolan, samt att veta hur vi ska kunna arbeta mot denna typ av behandling. Ju tidigare ett problem på förskolan upptäcks, desto tidigare kan pedagogerna ta tag i det, följa upp samt arbeta förebyggande mot kränkningar i förskolan. Att barnen ska kunna känna sig trygga på förskolan är extremt viktigt; där ska de kunna skaffa vänner, lära sig saker, samtidigt som de ska kunna må bra och ha roligt under tiden. Eva Johansson (1999) förklarar i sin avhandling "Etik i små barns värld" att barnen är mycket viktiga för varandra när det gäller det etiska lärandet, genom relationer till andra barn lär de sig att visa hänsyn, medkänsla och att förstå varandra. Vidare menar läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010) att de vuxna som finns tillgängliga i förskoleverksamheten är viktiga förebilder för barnen, då de vuxna påverkar barns förståelse av omvärlden och därmed deras värderingar.

2 BAKGRUND

Denna del förklarar vad begreppet etik innebär, samt behandlar de delar av etiken som rör förskolan och dess verksamhet.

2.1 Begreppet etik

Begreppet etik kommer ursprungligen från det grekiska ordet "ethos" som betyder karaktär, beteende, sed, vana eller bruk. En synonym för etik är förhållningssätt eftersom etiken handlar om att reflektera över sitt eget förhållningssätt. Ytterligare ett begrepp som används i samband med etik, är moral. Moral kan däremot uppfattas som ett negativt ord då ett vanligt dagligt uttryck är "han har ingen moral" eller att någon är "omoralisk". Det finns dock en liten skillnad mellan begreppen etik och moral; moral avser handlingar, både positiva och negativa, medan etik avser tänkandet över sina egna handlingar (Gren, 2007; Nationalencyklopedin, 2013).

Detta kan jämföras med Nationalencyklopedins förklaring av ordet etik, där begreppet beskrivs som en typ av reflektion över sin egen moral. Nationalencyklopedin menar att eftersom etiken handlar om tänkandet över den egna moralen, så betyder det att människor kan ha olika moral (Nationalencyklopedin, 2013).

Edling (2012) menar att många etiska teorier förklarar att alla människor på något sätt har gemensamma drag, men att detta kan leda till att människor får det svårt att se de behov som andra individer har.

Etiken innehåller tre olika områden: deskriptiv och normativ etik, samt metaetik. Den *deskriptiva* etiken visar vilka värden, uppfattningar, handlingsmönster, etiska regler och principer som finns i en grupp eller kultur. Det handlar *inte* om att ta ställning till människors moraliska uppfattningar, utan om att ta reda på hur gruppens moral ser ut. Den *normativa* etiken kan även kallas för den vägledande etiken, eftersom den ger oss en hint om vad som är rätt eller fel. *Metaetiken* är den mer filosofiska sidan av etiken då moralen inte har några direkta sanningar och människor kan ha olika uppfattningar om vad som är rätt och fel (Gren, 2007; Nationalencyklopedin, 2013).

Brytting (2008) menar att etiken främst betyder att människor ska bemöta varandra med respekt samt att en god etik leder till ett gott liv. Detta påstående går att jämföra med Johanssons (2001) förklaring om att etiken växer fram i mötet mellan människor och skapas genom alla människors olika livserfarenheter.

2.2 Yrkesetik

"Vuxnas förhållningssätt påverkar barns förståelse och respekt för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle och därför är vuxna viktiga som förebilder." (Lpfö 98, Skolverket, 2010, s.4)

Yrkesetik kan ses som en del som ligger under begreppet etik och kan kopplas till olika begrepp inom etiken, exempelvis värden, moral och normer. Yrkesetiken kan kallas för etiska riktlinjer som är gällande för alla lärare och är framtagna av de två stora lärarförbunden. Läraryrket kräver ofta olika etiska överväganden där handlingen blir annorlunda i jämförelse hur handlingen skulle bli i en situation i privatlivet. Många gånger kan olika etiska principer även krocka med varandra. Ibland kan även principer komma i vägen för lagar, exempelvis om ett barn far illa på grund av sina föräldrar vilket läraren kan se men inte vågar ingripa i, på grund av

principen som handlar om integritet. Detta krockar då med varje pedagog och lärares skyldighet att anmäla missförhållanden i hemmet. De etiska konflikter som uppstår beror oftast på de krav som finns inom läraryrket emot den hänsyn som ska visas till den enskilda individen eller eleven (Colnerud & Granström, 2002).

Öhman (2008) förklarar att etiken kan delas in i fyra olika inriktningar: rättviseperspektiv, omsorgsperspektiv, dygdperspektiv och situationsperspektiv. I *rättviseperspektivet* kan etik ses som abstrakt och pedagogen gör då sina val genom demokratins former och principer. I *omsorgsperspektivet* har relationer en stor betydelse som pedagogen bygger upp genom omsorg och tillit. Pedagogen ser till varje barns bästa och de handlingar som barnet gör ses som meningsfulla. En dygd kan vara en egenskap, exempelvis mod som i *dygdperspektivet* balanseras med feghet. Pedagogen har en viktig roll eftersom denne hjälper barnen att utveckla den etiska förståelsen och hur de kan använda sig av demokratin i vardagen. I detta perspektiv används demokrati som ett innehåll istället för en form, som i rättviseperspektivet. I *situationsperspektivet* har alla människor ett eget ansvar om hur de handlar, vilket blir pedagogens uppgift att förmedla. Pedagogen lär barnen att själva ansvara för olika situationer och dessa ses alltid som unika tillfällen.

Edling (2012) lägger även till pliktetik och diskursetik, där *pliktetiken* har sin utgångspunkt i att alla är precis lika mycket värda, men det tas ingen hänsyn till den enskilda individens handlingar och konsekvenserna av dessa, då samhället och individen är helt skilda saker. *Diskursetiken* är i sin tur helt motsatt pliktetiken, eftersom grunden här ligger i att varje enskild individ är en del av och skapar samhället som de lever i. Diskursetiken menar också på att varje enskild handling ger konsekvenser för framtiden och hur samhället utvecklas och förändras.

Det finns en del yrkesetiska principer och etiska dilemman som alla lärare någon gång ställs inför. Det finns även ett råd som kallas för Lärarnas Yrkesetiska Råd som behandlar just detta ämne (Läraryrket, 2008). När en lärare ska börja sitt nya jobb ska de ha en introduktionsperiod och under denna period har läraren chansen att lära sig om de yrkesetiska aspekterna tillsammans med en mentor som förskolechefen eller rektorn har utsett. Den yrkesetiska kompetensen är olika för lärare och förskolelärare men har ändå många likheter. Att det finns två olika sorters yrkesetiska kompetenser beror på att det finns olika lärarlegitimationer. Den goda yrkesetiken ska bidra till bra miljö för barnen och pedagogerna. En lärare förbinder sig till många olika saker i sitt yrke genom exempelvis styrdokumentet. Eftersom det är barnen som sedan ska styra vårt samhälle är det en viktig roll som lärare och pedagoger har när de lär ut och visar sina olika värderingar (Skolverket, 2012).

Johansson (2001) menar att pedagogernas betydelse för barns etiska lärande har blivit större och större med åren. Det är pedagogerna som skapar de normer och regler som finns i förskolan, utifrån de etiska värdena, och det är pedagogerna som måste försöka motverka de värden som inte stämmer överens med dessa. Genom att poängtera och lyfta fram de etiska dilemman som uppstår i verksamheten kommer barnen att upptäcka, reflektera och lära sig att själva kunna ta ställning till dessa. Verksamheten ska vara demokratisk och uppmärksamma att alla människor upplever och värderar världen på olika sätt. Johansson (2001) visar även på vikten av lyhördhet hos både pedagoger och barn. Lyhördhet innebär att en person förstår en annan människas nuvarande känslomässiga tillstånd och vill förbättra detta eftersom att denne själv blir berörd av andras känslor. Det är viktigt att pedagogerna hjälper barn att utveckla sin lyhördhet eftersom barnens egna erfarenheter är något som

pedagogerna måste utgå från i arbetet med etik. Det är även viktigt att pedagogerna ser positiva saker som barn gör för att hjälpa eller stödja vid en etisk konflikt, ibland kommer pedagogerna in för sent och ser då inte situationen i sin helhet utan de fokuserar på den skada som redan skett. Att lyssna på barnens resonemang om vad, hur och varför något skett är viktigt för barnen, men även för de vuxna då barnens tankar ofta leder till att pedagogen ser situationen ur en annan synvinkel. Pedagogernas engagemang i barnens livsvärld, i deras tankar och idéer, är grundläggande i verksamhetens arbete med etik och värdegrunden.

2.3 Etik i förskolan

Läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010) talar om värdegrunden och denna visar på det etiska förhållningssätt som ska forma den pedagogiska verksamheten. Detta innebär att barn genom att få uppleva konkreta situationer får möjlighet att lära sig de etiska värden och normer som präglar hela vårt samhälle. Etiken i förskolan innebär att alla ska ta hänsyn till varandra samt visa omsorg för sina medmänniskor, samtidigt som allas lika värde och rättigheter ska lyftas fram. Johansson (1999/2001) menar att grunden för barns etik läggs till stor del i förskolan, där får de möta andra barn och lära sig att existera i samspel med andra. Etiken i förskolan fokuserar mycket på att respektera andra, samtidigt som det enskilda barnets identitet ska stödjas. Förr innebar etiken att barn i stort sett skulle ta över de vuxnas värderingar utan att ifrågasätta dessa, medan barn idag istället uppmuntras till att reflektera över de värden som de möter och utifrån detta skapa ett eget etiskt tänkande.

På majoriteten av de svenska förskolorna finns det olika regler och normer som alla, både barngrupperna och personalen, måste ta hänsyn till. Dessa regler handlar om att kunna ha respekt för sina kamrater och den miljö man befinner sig i. Grundreglerna är ungefär likadana oavsett vad som sker eller vad man gör, men det finns också specifika regler till olika tillfällen, vid leken, matstunderna, utomhusaktiviteter, utflykter, och liknande. Johansson (1999/2003) menar etiken handlar om att ta hänsyn, inte bara till sig själv utan även till andra. Det är viktigt att kunna förstå andra människors handlingar och känslor, samt att de också har ett behov av omsorg. Vidare menar Johansson (1999/2001) att det är viktigt att barn får möjlighet att lära sig att förstå etiken i en tidig ålder, då det är betydande för barnens såväl som samhällets utveckling.

I förskolans värld är det pedagogernas ansvar att föregå med gott exempel och att betona vad som är viktigt etiskt sett (Halvars-Franzén, 2010). När barn lär sig hur de ska bete sig mot varandra tar de efter de vuxna som finns i barnets närhet. Detta gäller både positiva och negativa egenskaper. Det är därför viktigt att pedagogen betar sig som en bra förebild. Det barnet lär sig av den vuxne förebilden kallas för modellinlärning vilket kan utnyttjas för att få fler positiva handlingar från barnet (Lamer, 1991). Detta innebär att pedagogerna aktivt måste arbeta och reflektera över etiken och dess frågor i förskolan eftersom deras etiska värden och normer avspeglar sig på barnen (Johansson, 2001). I förskolans värld uppstår ofta etiska dilemman och i de relationer som existerar mellan olika människor finns etiska överenskommelser som handlar om hur människor betar sig mot varandra. Alla människor har sina värderingar vilket gör att det kan uppstå konflikter eller etiska dilemman. Vid ett dilemma i förskolan går det oftast snabbt och det är svårt att hinna med att reflektera över varför pedagogen gör på ett visst sätt, men det går också få pedagogen att känna sig vacklande, eller att denna har svårt att bestämma sig hur han eller hon ska handla i det etiska dilemmat som uppstått (Öhman, 2008).

En av Piagets teorier innebär att upp till en viss ålder, runt åttaårsåldern, ser de flesta barn de vuxna som auktoritära ledare, det är de vuxna som sätter reglerna och bestämmer hur det ska vara. Efter denna ålder börjar barn successivt göra egna moraliska bedömningar och de börjar även se regler som mer tolkningsbara, samt att förhållandet mellan barn och vuxna ses som mer jämlikt ur barnens perspektiv (Halvars-Franzén, 2010). Johansson (2001) menar istället att barns etik utvecklas i samspelet med andra barn, samtidigt som de vuxnas auktoritet till en viss del styr barns etik med hjälp av regler och normer. Gren (2007) menar på att när barn är i symbiosstadiet föds empatin och den etiska och moraliska processen börjar, vilket blir en stor del av hur barnet utvecklar sin identitet. Den sociala processen är viktig för hur barnet ska utveckla empati mot andra. Barnet behöver ha vuxna förebilder och det är viktigt att pedagogen tänker igenom hur denne beter sig och samtalar när barn ser och hör. Barn gör inte som de vuxna säger utan snarare gör barnen som de vuxna gör. Det kan skapas en förvirring om pedagogen förmedlar en bild som sedan inte stämmer överens med hur pedagogen beter sig privat.

2.4 Kränkningar i förskolans värld

Inget barn ska i förskolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning hos någon anhörig eller funktionshinder eller för annan kränkande behandling. Verksamheten skall syfta till att barnens förmåga till empati och omtanke om andra utvecklas, liksom öppenhet och respekt för skillnader i människors uppfattningar och levnadssätt. (Lpfö 98, Skolverket, 2010, s.4)

Förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att upptäcka, reflektera över och ta ställning till olika etiska dilemman och livsfrågor i vardagen. (Lpfö 98, Skolverket, 2010, s.4)

Öhman (2008) menar att en kränkning är:

(...) ett uppträdande som sätter den andres värdighet ur spel. (Öhman, 2008, s.13)

Det kan gå ut på att få en annan person att känna sig kränkt både fysiskt eller psykiskt, att medvetet eller omedvetet kränka någon med eller utan ord. Kränkningarna kan delas in i två olika dimensioner, yttre och inre. De yttre går att se, medan de inre handlar om känslan av kränkningen som kan vara oerhört individuell då det är bara den kränkta personen som kan säga om han eller hon känt sig kränkt eller inte (a.a.). Rimsten (2010) beskriver istället kränkningar som en del skild från de sju diskrimineringsgrunderna – ålder, kön, etnisk tillhörighet, könsöverskridande identitet, funktionshinder, sexuell läggning och religion. Kränkningar kan ske psykiskt eller fysiskt i syfte att på ett negativt sätt nedvärdera en annan människa.

Enligt Skolverket (2011) är mobbning en handling som är negativ och pågår under en längre tid flera gånger. En kränkning sker någon gång ibland och trakasserier är också en typ av kränkning men som har en grund i någon av diskrimineringsgrunderna. Levine & Tamburrino (2013) beskriver det på samma sätt: att upprepade negativa handlingar räknas som mobbning, samt att det finns en slags obalans när det gäller makten mellan mobbaren och den mobbade. Det vill säga att mobbaren har makt över den person som blir utsatt för mobbning. De menar även att ett barn som visar tecken på att kränka andra barn under förskoletiden kan få vidare aggressionsproblem under uppväxten och att det är viktigt att som pedagog kunna hjälpa dessa barn så tidigt som möjligt.

Skolverket (2012) förklarar att i förskolan är det bara pedagoger och övrig personal som kan diskriminera barn, då den person som diskriminerar en annan människa använder sig av sin egen makt för att kunna missgynna någon annan. Detta innebär att juridiskt sett kan barnen i förskolan *inte* diskriminera varandra då de befinner sig på samma maktnivå. Diskrimineringslagen (2008) har bestämmelser som är till för att motverka diskriminering enligt de sju diskrimineringsgrunderna, dessa bestämmelser tas också upp i skollagens första kapitel.

Barn kan däremot kränka och trakassera varandra genom att, som tidigare nämnt, sära någons värdighet på ett sätt som kan kopplas till de sju diskrimineringsgrunderna. Detta kan ske på olika sätt, till exempel genom utfrysning, ryktesspridning, nedvärderande, hot eller våld. Skillnaden mellan kränkningar, trakasserier och mobbning är att kränkningar och trakasserier kan ske systematiskt eller återkommande, medan mobbning är ett negativt upprepande av trakasserier med ett medvetet syfte att skada någon annan psykiskt eller fysiskt (Skolverket, 2012).

Om ett barn utsätter ett annat barn för kränkningar är det viktigt att som pedagog att tänka på att det inte är något fel på just det barnet, utan att istället försöka ta reda på vad barnets beteende beror på och att därmed kunna hjälpa barnet att kunna utveckla ett annat, positivare beteende. Barnet som kränker andra kanske själv inte mår bra, han eller hon kanske har behov av att få mer uppmärksamhet, eller kanske har en dålig självkänsla (Öhman, 2008). Även Fors (2007) menar på att en skada kan ske eller har skett hos både den som kränker och den som blir kränkt.

I förskolan används oftast inte begreppet mobbning då många vuxna anser att så pass små barn inte är kapabla till just mobbning då deras etiska tänkande inte är fullt utvecklat. Istället talas det om kränkningar och om barn retas eller är aggressiva mot varandra så ses det oftast som en fullt normal del av barnens utveckling. Men vad det kallas spelar ingen roll så länge pedagogerna inser att det förekommer, för ett problem måste kunna upptäckas för att kunna motverkas (Goryl, Neilsen-Hewett & Sweller, 2013).

2.4.1 Riskfaktorer

Forskningen har nyligen kommit fram till att förskolebarn är kapabla till att mobba andra barn och att de använder sig av både direkta och indirekta former av diskriminering, kränkningar och trakasserier (Vlachou, Andreou, Botsoglou & Didaskalou, 2011).

Direkt diskriminering innebär att ett barn blir behandlat på ett annat sätt än de andra barnen, till exempel på grund av kön. Indirekt diskriminering innebär istället att alla behandlas lika genom en specifik regel, detta betyder att varje enskild individs behov inte blir tillgodosett. Ett exempel kan vara att alla barn får kött till maten, men ett barn som inte äter detta på grund av religionen behöver få annan mat (Friends, 2009 & SFS, 2008:567).

I förskolan kan kränkningar bland barn yttra sig genom att ett barn rycker åt sig en leksak som ett annat barn leker med, eller genom att ett specifikt barn inte får vara med i gemenskapen. Barnens rätt till den leksak som de använder blir då hotad och barnet ifråga märker att dess rätt blir kränkt. Barn som retar varandra kan leda till upprepade kränkningar då en del barn kan retas på skoj, men för att det ska kunna vara skoj gäller det att alla är medvetna om att det är en lek och veta vart gränsen går (Johansson, 2001; Öhman, 2008).

Uteslutningar är relativt vanliga i förskolans värld och att det till exempel kan handla om att äldre barn inte låter de yngre barnen vara med eftersom att de är för små för leken som pågår vid ett specifikt tillfälle. De yngre barnen accepterar ofta detta beteende eftersom de är medvetna om den oskrivna hierarkin som råder på förskolan där de äldre, och därmed större, barnen har mer makt. Samtidigt kan uteslutningar ske på grund av könslig tillhörighet, då barn kan påstå att vissa lekar är flick- eller pojklekar och automatiskt utesluter det ena könet. Det kan även vara så att barnen påstår att det inte går vara fler än ett visst antal, alltså att det är en lek för fyra barn och det femte barnet som vill leka får inte vara med (Öhman, 2008). Men Johansson (2001) menar på att detta kan bero på att de barn som redan leker med varandra har gått in i en typ av "levvärld" och att när barn redan har skapat sin levvärld kan fler barn inte vara med eftersom att det stör den redan upptagna levvärlden. Pedagogerna kan då gå in och hjälpa till att vidga den redan existerande levvärlden, eller skapa en ny vid sidan om. Denna typ av uteslutningar är vanligast bland flickor, då pojkar har en tendens att vara mer fysiska och flickor mer verbala. Flickor kan också ta över rollen som ledare i en viss grupp, eller sluta leka med ett barn som de lekt mycket med innan. Författarna menar på att ofta är det ett barn som inte har så många vänner eller som lämnat en viss kompisgrupp som riskerar att bli utsatta för kränkningar och trakasserier från andra barn. Många gånger upptäcks detta sent då verbala kränkningar ofta sker när en vuxen inte är i närheten (Levine & Tamburrino, 2013).

Åldern har stor betydelse i förskolan då äldre barn har större makt än de yngre barnen, vilket normalt sett brukar accepteras. De äldre barnen kan driva med och göra narr av de yngre barnen. Den makt som åldern ge kan bero på att pedagogerna ofta delar in barnen i grupper efter deras ålder vilket gör barnen väldigt medvetna om ålderns betydelse (Hägglund, 2007).

Colnerud (2007) anser att lärare som mobbar elever finns och att detta är värre än när barn mobbar barn. Till denna typ av mobbning ingår inte enskilda tillfällen då läraren varit irriterad på någon efter att denne exempelvis har stökat runt eller liknande. Enligt en studie av Olweus som Colnerud (2007) hänvisar till, kan mobbningen bestå av behandling som kan anses orättvis men även förolämpningar och trakasserier. Denna behandling sker oftast mot ett enskilt barn. Enligt studien kan mobbningen från lärare bero på att personen har valt fel yrke, läraren använder sin makt på fel sätt eller att läraren är utbränd och stressad. Det är upp till de andra lärarna att ingripa om de skulle upptäcka en kollega som kränker barn och elever. Barnen ska alltid komma i första hand och lärarna har alltid yrkesetiska riktlinjer att gå efter när det gäller hur barnen ska behandlas.

Granström (2007) tar upp olika förklaringar till varför mobbning och kränkningar sker. Den *biologiska modellen* handlar om att kränka någon på grund av biologiska faktorer exempel hudfärg eller vikt vilket kan jämföras med en del djurs rangordningar. Exempel kycklingar som hackar på den minsta kycklingen. Den *socialpsykologiska förklaringen* handlar om de olika rollerna, exempel plugghästen eller sportkillen som många människor hamnar i när de befinner sig i någon typ av grupp. Det är då någon som får ta på sig rollen som hackkyckling och det är denne som riskerar att utsättas för kränkningar. I dessa två modeller beror kränkningar och mobbning på offret. I de nästkommande förklaringsmodellerna ligger istället förklaringen av mobbning på de som utför handlingen. Den *inlärningspsykologiska modellen* menar på att barnet som behandlar andra på ett kränkande sätt inte har lärt sig det sociala samspelet eller att denne har lärt sig fel vilket kan bero på hemmet. I den *psykoanalytiska modellen* ligger förklaringen i att känslor från barndomen yttrar

sig senare i livet utan någon speciell anledning. Även här kan en problematisk barndom vara orsaken. I den *gruppsykologiska förklaringsmodellen* beror mobbningen på en grupp som har satts ihop på fel sätt, att läraren eller pedagogen inte är en tydlig ledare eller att arbetsmaterialet som gruppen använder är för svårt. Den missnöjda gruppen visar detta genom att utse en person som får ta emot irritationen och missnöjet från de andra när det egentligen kanske är lärarens fel att missnöjet har uppstått. Den sista förklaringsmodellen är *värdepedagogisk* och beror på en förvriden människosyn. Samhället och skolan delar inte alltid samma syn på människovärdet. Om inte skolan jobbar aktivt och tydligt med människovärdet kan okunskap kring ämnet utvecklas och exempel rasism uppstå.

2.4.2 Förebyggande arbete

För att motverka mobbning och kränkningar anser Hägglund (2007) att det krävs ett bra samarbete mellan barn, föräldrar och pedagoger. För att kunna få en trivsam förskola utan kränkningar bör pedagogerna aktivt vara emot alla tendenser till kränkningar genom att gemensamt i arbetslaget diskutera kring ämnet, vad en kränkning är och hur dessa ser ut, men samtidigt också kunna se hur pedagogerna själva uttrycker sig och hur deras verksamhet är upplagd (Öhman, 2008).

Levine och Tamburrino (2013) beskriver olika förebyggande arbetssätt som enkelt går att väva in i förskoleverksamheten för att förhindra kränkningar bland barnen. Ett sätt är att tillsammans med barnen läsa böcker som handlar om till exempel utanförskap och sedan diskutera bokens innehåll med barnen. Det går även att introducera barnen för olika kulturer genom böcker och filmer, för att visa att alla människor inte ser likadana ut eller lever sina liv på samma sätt. På detta sätt får barnen möjlighet att se att alla människor är unika. Författarna beskriver även ett arbetssätt som involverar en slags fredsdagbok, denna går att använda även om barnen i fråga inte har lärt sig skriva ännu då de kan rita sina känslor och upplevelser istället. Dessa dagböcker blir en slags länk mellan barn och vuxna, men även mellan barn och barn. På detta sätt kan pedagogerna bli mer medvetna om vad barnen upplever i förskolan och ta upp olika problem som uppstår i gruppen, utan att behöva peka ut någon enskild individ. Författarna menar även att det är viktigt att barnen själva berättar för varandra hur de känner när något sker, på detta sätt blir det lättare för dem att stödja varandra om någon blir behandlad på ett negativt sätt.

Uppstår det kränkningar mellan barn och pedagog kan det bero på att pedagogen har en bristande auktoritet hos barnen vilket kan leda till att pedagogen förvärrar en situation genom att tjata på barnen istället för att prata med dem. Om det pågår kränkningar mellan barn och pedagoger kan det även bero på stress från pedagogens sida. Stress kan leda till att pedagogen känner sig otillräcklig och detta kan leda till oavsiktliga kränkningar. Då kan det hjälpa att dela in barngruppen i mindre grupper eller att spendera mer tid utomhus tillsammans med barnen för att kunna ge barnen och de vuxna mer utrymme (a.a.).

För att kunna jobba för att få bort kränkningar och uteslutningar i förskolan är det viktigt att granska sin egen människosyn då det ibland kan vara stor skillnad på hur vi agerar jämfört med hur vi tror att vi agerar. Som tidigare nämnt kan trötthet och stress också ha stor betydelse för hur vi faktiskt agerar (Öhman, 2008).

Sin egen människosyn kan vara svår att ha koll på eftersom det är något som vi oftast inte brukar reflektera över och diskutera i vardagslivet eller tillsammans med arbetskamraterna. Människosynen handlar om hur människor ser på sig själva och

andra människor. Denna kan också ses som värderingar; alla har olika värderingar som exempelvis beror på hur uppväxten har varit och om en religion har spelat stor roll under uppväxten. Som pedagog kan man inte hålla sin människosyn för sig själv eftersom den spelar roll i arbetet som pedagog och det som står i skollagen och läroplanen. Människovärdet spelar en stor roll i människosynen, då detta värde kan ses som ett ideal som ska uppnås då alla människor inte blir behandlade lika. I olika situationer kan värdet hos olika människor spela roll, exempelvis ser föräldrar sina egna barn som mer värdefulla än andra barn. Även om alla inte känner sig värdefulla i alla situationer så måste alla ändå få känna sitt eget värde som människa. Att få alla barn att känna sitt människovärde är en viktig del förskolan (Gren, 2007).

Enligt kapitel 8 i skollagen (2010) ska varje barn känna sig tryggt i förskolan, i en bra miljö. Alla barn har rätt till det stöd de behöver oavsett om barnet behöver stöd på grund av något fysiskt eller psykiskt. Enligt kapitel 1 i Skollagen (2010) ska barnen lära sig att respektera de mänskliga rättigheterna, det innebär att elever och barn behöver bli behandlade efter dessa men även att de själva lär sig behandla andra utefter dessa, det betyder att de inte ska kränka varandra. Kapitel 6 i Skollagen (2010) handlar om de åtgärder som kan krävas om kränkningar finns i förskolan och skolan. Till att börja med är diskriminering förbjudet enligt lag som tidigare nämnt. Det ska alltid finnas åtgärder som förhindras kränkningar, dessa ska utformas som en plan och även innehålla hur och när dessa åtgärder införs och personalen får inte heller kränka elever och barn. Om kränkningar uppstår måste lärare och pedagoger anmäla detta till chefen som utreder och hjälper till med åtgärder som kan förhindra detta.

2.4.3 Framgångsrika strategier, arbetssätt och metoder

Skolverkets rapport (2011) tar upp metoder som kan förebygga kränkningar och mobbning. Det har visat sig att mobbning kan motverkas om barn och elever får vara delaktiga i arbetet som ska verka förebyggande, ett exempel är att barnen får vara med för att utforma regler som ska gälla i deras miljö och hur de ska vara mot varandra. Även att låta pedagoger utbilda sig för att ge dem ökad kunskap kring kränkningar och mobbning kan ge resultat.

Det har visat sig att det krävs olika strategier när det gäller pojkar och flickor för att motverka kränkningar. För flickor har det visat sig mer effektivt med regelbundna uppföljningar på hur situationen kan ha ändrats. För pojkarna är det mer effektivt om det sker åtgärder när någon har mobbat eller blivit mobbad. Insatserna som görs har olika effekt beroende på om det är fysisk eller psykisk mobbning. Det finns en del olika program som skolor och förskolor kan köpa in. Dessa program är mer inriktade för skolorna. Programmen kostar pengar men kräver också mycket tid av lärare och pedagoger som måste sätta sig in i dessa. Ett av dessa program är Farstametoden som går ut på att ställa barn mot väggen eller överraska dem när mobbning har skett. Metoden brukar dock inte fungera så bra när mobbning sker ofta. Olweusprogrammet går ut på att sätta in olika insatser, exempelvis att värdegrunden stärks, men även olika sätt att upptäcka och förebygga mobbning. Det finns även program som är inriktade på att stärka värdegrunden, exempelvis SET, Stegvis och Lions Quest. Alla program har både för- och nackdelar och det som funkar för någon kanske inte passar en annan (a.a.).

För att få barn att kunna hantera sina känslor och få större förståelse för dem finns programmet SET, som betyder social och emotionell träning. Om barnen får denna träning brukar de fungera bättre i grupp vilket kan medföra att utanförskap,

kränkningar och mobbning minskas. Träningen blir en stor del av förskolans uppdrag då många barn vistas här under många timmar. Barnet kan ha en problematisk hemmiljö som gör att barnens möjligheter att lära sig om det sociala och emotionella begränsas vilket gör det ännu viktigare för förskolan träna barnen i detta. Utvecklingen kan bättras på om det finns ett tydligt samarbete mellan förskolan och hemmet. Den sociala och emotionella kompetensen behövs, särskilt i förskolan och skolan där eleverna måste kunna samarbeta med andra, för att kunna få vänner, lära sig det som skolan har att erbjuda, samt för att passa in i barngruppen eller klassen. För att barnen ska kunna lära sig dessa saker består SET av ett antal övningar, för förskolan ändå upp till gymnasiet och dessa övningar går att anpassa efter ålder (Gottberg, 2007; Kimber, 2007). SET fokuserar mycket på KASAM, det vill säga "känsla av sammanhang", som har tre delar: begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. *Begriplighet* innebär att vi måste uppleva saker som tydliga och strukturerade för att kunna förstå omvärlden. *Hanterbarhet* är hur vi möter de krav som omvärlden utsätter oss för. *Meningsfullhet* innebär att vi måste känna att livet är värt att leva, att de saker som sker varje dag är värda vår energi och att varje dag ska ses som en spännande utmaning istället för en börda. De människor som har en stark känsla av sammanhang, en stark KASAM, hanterar ofta stressiga och svåra situationer bättre än andra, de tror på sig själva och de mår bra. Genom att skolan ger alla barn möjlighet att utveckla sin egen KASAM, utifrån varje barns egna förutsättningar, får de större chanser till ett lyckligt och hälsosamt liv (Kimber, 2007).

Friends är ett annat program som går ut på att eleverna ska hjälpa vuxna att se mobbning men även vara goda förebilder, det är bara några få elever som hjälper till med detta och de kallas för kamratstödjare. Friends har även ett eget program som är utformat för förskolan (Skolverket, 2011). När programmet används i förskolan utbildas personalen för att kunna jobba för en enad förskola mot kränkningar och annan negativ behandling. Föräldrarna får också vara med för att öka samarbetet mellan hemmet och förskolan. Förskolan får även ta del av material och de kan sedan vända sig till Friends när de behöver stöd (Friends, 2012).

Förskolan har fått sätta ihop en plan som tidigare var två planer. Denna plan ska bestå av hur förskolan jobbar med likabehandling och hur förskolan jobbar mot kränkande och annan negativ behandling. Som hjälp att sätta ihop den har planen har Friends skapat en handledning för förskolan (Friends, 2009).

Diskrimineringsombudsmannen (2010) har kommit ut med ett material som kallas för Husmodellen som är konstruerad i syfte att, utifrån lagen och diskrimineringsgrunderna, kunna upptäcka trakasserier och diskriminering i förskoleverksamheterna. I varje skola och förskola ska det varje år skrivas en likabehandlingsplan och Husmodellen kan fungera som en introduktion till dessa. Det är mycket viktigt att likabehandlingsplanerna är aktuella och att de anpassas till den verksamheten där den ska finnas. Det är också viktigt att barngruppen och pedagogerna kommer fram till en likabehandlingsplan tillsammans, så att alla är eniga och vet vad som gäller. Istället för att bara visa på alla de problem som kan uppstå i verksamheten visar Husmodellen de bitar som förskolan behöver arbeta lite mer med. Husmodellen är uppbyggd på ett sätt som ska ge möjlighet till konstruktiva samtal och reflektioner om verksamheten och om de normer som präglar denna. Husmodellen har tre olika arbetssätt: en förenklad, en som är "för många" och en som går igenom varje grund en och en. Den förenklade versionen är, precis som den

låter, en lättare variant, medan de andra två är lite mer fördjupade och tar mer tid att arbeta med.

Husmodellen är ett slags grupparbete där varje grupp har en modell av ett hus framför sig med markerade rum, till exempel matsal, toalett, hallen, och så vidare. Grupperna får gärna innehålla en blandning av pedagoger, elevvårdsteam, vaktmästare, elever och så vidare. Varje grupp ska dessutom ha tillgång till en handledare som kan guida gruppen genom arbetet. Om någon i gruppen har upplevt ett konkret problem som kan kopplas till diskrimineringsgrunderna skrivs detta ner på en lapp och sätts i det aktuella rummet. När detta är klart väljs några problemområden ut och gruppen ska tillsammans komma fram till någon typ av förändringsarbete och vem som ska ha ansvar för detta, vilken tidsram han eller hon måste förhålla sig till, samt vad det ska finnas för budget. Detta ska sedan redovisas inför de andra grupperna som i sin tur då får chansen att ge synpunkter på arbetet. (Diskrimineringsombudsmannen, 2010)

I arbete med barn är pedagogen själv ett viktigt redskap eftersom pedagogens förhållningssätt har stor betydelse om förskolan väljer att jobba med olika pedagogiska hjälpmedel, modeller eller program. Om pedagogens förhållningssätt inte är rätt eller om pedagogen inte är en tydlig och bra förebild kommer de metoder som används för styrka den sociala träningen och motverka kränkningar inte att fungera. Ett bra förhållningssätt innebär att lägga fokus på att stärka det positiva genom bekräftelse och uppmuntran (Gottberg, 2007).

3 SYFTE

Syftet med detta arbete är att undersöka hur lärarstuderande upplever kränkningar i förskolan under sina verksamhetsförlagda utbildningar, samt hur de beskriver det förebyggande arbetet i förskolan som de menar kan avvärja risker för kränkande behandling i verksamheten.

Utifrån följande frågeställning:

- Vilka former av kränkande behandling riskerar barnen att bli utsatta för i den dagliga verksamheten och hur yttrar sig dessa?
- Vad finns det för pedagogiska strategier som kan förebygga och hantera dessa kränkningar?

4 METOD

Här beskriver vi metoden vi använt oss av för detta examensarbete.

4.1 Fokusgrupp

Fokusgrupper är ett sätt att samla in forskningsmaterial (Wibeck, 2010). Vidare anser Wibeck (2010) att det finns två olika typer av fokusgrupper, en strukturerad där moderatorn har en stor roll genom att leda samtalen och ställa mycket frågor och en ostrukturerad där deltagarna, även kallade informanter, i fokusgruppen har mest utrymme genom att tala och diskutera med varandra. Vi har endast haft en fokusgrupp för att inte få för mycket material som skulle bli svårt att hinna gå igenom på grund av tidsbrist. Dock hade fler grupper inneburit mer material som hade kunnat jämföras med varandra (a.a.). Fokusgruppens storlek kan ha stor betydelse. Dunbar genom Wibeck (2010) menar att gruppen inte ska innehålla fler än fyra medlemmar medan Svedberg (a.a.) menar att sju medlemmar kan fungera.

4.2 Urval

Inför intervjun i fokusgruppen frågade vi personer som just nu läser lärarutbildningen med inriktning mot förskolan på ett svenskt universitet. Anledningen till varför vi valde att intervjua just lärarstudenter förklaras senare i metoddiskussionen. Förfrågan skedde genom det sociala mediet Facebook för att vi själva är lärarstudenter och därför känner många andra lärarstudenter som är lätta att nå via just Facebook. Till de utvalda personerna skickade vi en inbjudan och en kopia på hur inbjudan såg ut går att finna i Bilaga 1. Dessa personer känner inte bara vi sen innan, utan de känner även varandra vilket bidrar till ett mer öppet diskussionsklimat.

Wibeck (2010) menar på att en fokusgrupp ska ha minst fyra medlemmar och som mest sex medlemmar, detta för att alla ska komma till tals men ingen ska behöva känna sig obekväma. Vi hade fyra personer i vår fokusgrupp, även att det från början var meningen att det skulle vara fem personer. Den femte personen fick tyvärr förhinder, vår åsikt är att detta inte märkvärt har påverkat diskussionen i fokusgruppen.

För att få fram material till vårt arbete har vi sökt bland tidigare forskning, studentlitteratur som vi själva använt oss av i vår utbildning, styrdokumentet för förskolan, artikeldatabaserna på Linnéuniversitetets bibliotek, samt övrig relevant litteratur som handlar om etik i förskolan. För att få ett strukturerat upplägg på arbetet har vi kompletterat Linnéuniversitetets egen guide på hur en uppsats ska skrivas med Patel & Davidsons (2003) bok. Denna bok ger förslag på hur en undersökning genomförs och om vad som ska finnas med i de olika delarna i arbetet. Vi har även använt oss av Stukát (2001) som förklarar hur ett examensarbete inom utbildningsvetenskapen kan skrivas, hur upplägget ska se ut och även vad som ska skrivas under de olika rubrikerna.

4.3 Genomförande

Genom en gruppintervju där fyra personer deltog, har vi i form av en fokusgrupp intervjuat nuvarande förskollärarstudenter. Vi valde att genomföra en gruppintervju istället för individuella intervjuer för att få mer diskussioner mellan informanterna. Vi har genomfört en gruppintervju mer åt det mer ostrukturerade hållet då vi ville ha så mycket diskussion som möjligt mellan informanterna utan att våra åsikter

riskerade att komma in istället för deras åsikter. Vi har utgått från tre intervjufrågor som utformats utifrån syftet med denna studie, tillsammans med en del spontana följdfrågor som uppstod under intervjuens gång, som vi hoppades skulle göra att en diskussion kom igång. Dessa tre intervjufrågor, samt en motivering till dessa, går att finna i Bilaga 2. En nackdel med den ostrukturerade metoden kan vara att materialet sedan kan vara svårt att analysera (Wibeck, 2010).

Eftersom vi använt den mer ostrukturerade metoden för vår intervju har vi inte haft så många specificerade frågor utan mer övergripliga diskussionsfrågor. Då informanterna i vår fokusgrupp var bekanta med ämnet sedan innan, behövde vi inte göra någon presentation kring ämnet med hjälp av bilder och videor innan diskussionen utan vi berättade endast varför vi gör en fokusgrupp och hur materialet sedan kommer att användas.

I vår gruppintervju deltog fyra unga kvinnor som alla läser lärarutbildningen på ett svenskt universitet, med inriktning mot förskolan. Den femte tilltänkta personen i intervjun fick tyvärr förhinder. Gruppintervjun genomfördes i ett av universitetets bibliotekets grupprum.

Till vår hjälp för att dokumentera fokusgruppen använde vi oss av en mobiltelefon för att spela in ljud, detta eftersom vi bara behövde det som sagts i fokusgruppen. Hade vi velat se fokusgruppen hade vi kunnat använda oss av en videoinspelning. Till vår hjälp förde vi även en del anteckningar under tiden som gruppintervjun pågår (Wibeck, 2010).

4.4 Bearbetning och analys av data

Efter intervjun med fokusgruppen genomförts transkriberades inspelningen. Denna transkribering blev sedan utgångspunkten för resultatredovisningen där intervjudeltagarnas åsikter ventileras. Anteckningarna från intervjun gicks igenom och användes tillsammans med transkriberingen då dessa kompletterar varandra. I analysen hittade vi olika teman i materialet, utifrån dessa teman formade vi sedan rubriker. Analysen gjordes på dator där vi kunde se transkriberingen och plocka ut olika meningar och teman som sedan formade resultatdelen (Wibeck, 2010).

4.5 Forskningsetiska principer

Eftersom arbetet handlar om etik och kränkningar blev detta viktigt även för den fokusgruppen vi använt oss av och därför nämner vi inte några namn någonstans i resultatredovisningen och ingen kommer heller att kunna lyssna på ljudinspelningen förutom vi själva (Wibeck, 2010). När det gäller ett arbete med ett sådant pass känsligt ämne som kränkningar i förskolan är det viktigt att inga namn nämns, varken på barn, personal eller på informanterna. Det är också viktigt att de förskolor det handlar om får vara anonyma (Stukat, 2011).

5 RESULTAT

Gruppintervjun utformades efter tre huvudfrågor som lyder:

1. *Vad innebär begreppet kränkning?*
2. *Vad finns det för kritiska faktorer som riskerar att kränkningar uppstår i förskolan?*
3. *Berätta olika situationer du varit med om i förskola som du anser kan kopplas till kränkande beteende/bemötande och hur kan vi som blivande pedagoger arbeta för att motverka detta?*

Utifrån syftet, dessa tre frågor och informanternas utsagor växte flera teman fram under analysarbetet som belyser olika bilder av kränkande handlingar, betydelsen av kunskap kring kränkningar samt strategier som kan motverka och möta kränkande handlingar.

5.1 Olika bilder av kränkande handlingar

Det första begreppet som dök upp som svar till första frågan var mobbning, vilket sedan beskrevs genom en rad olika förklaringar. Informanterna menade på att skillnaden mellan de båda begreppen mobbning och kränkning är att mobbning är något som pågår under en längre tid och kränkning är en enskild handling som sker vid ett tillfälle. Denna förklaring kan kopplas till hur bland andra Skolverket (2011) beskriver de två olika begreppen kränkning och mobbning. En typ av kränkning som nämns är när ett barn blir utstött vilket stöds av Öhman (2008) som menar att det är en vanlig typ av kränkning i förskolans värld.

Flera av informanterna menar på att varje person själv avgör vad som är en kränkning eller inte, eftersom att det som känns som en kränkning för en själv behöver inte kännas som det för någon annan. Kränkningar kan därför ske omedvetet eftersom alla inte delar samma uppfattning om vad en kränkning är, vilket kan kopplas till hur Öhman (2008) ser på kränkningar. Att inte respektera någon, ställa sig över någon och underminera någons åsikt kan ses som en kränkning enligt intervjudeltagarna. Alla informanter är även överens om att en kränkning kan vara både psykisk och fysisk.

En informant ger ett exempel på en handling som kan vara kränkande för vissa:

En klapp på huvudet och man säger "lilla gumman", det kan vara jävligt kränkande beroende på sammanhanget. Det behöver inte vara illa menat, men det kan vara det också.

Det är många handlingar som kan bli fel eftersom allas upplevelser av en kränkning är så pass olika och en av informanterna anser att det är en del av förskolläraernas yrke att kunna vara uppmärksamma på detta.

5.2 Förskollärens okunskap en säkerhetsrisk

Informanterna var överens om att pedagogerna i förskolan hade en betydande roll när det gäller att motverka kränkningar, vilket kan styrkas genom Halvars-Franzén (2010) som betonar pedagogers roll i förskolan för att motverka kränkningar och lära ut det etiska tänkandet. Det gäller att pedagogerna är lyhörda och ser hur olika situationer ser ut. Informanterna betonar vikten av att förskollärarna alltid är beredda att rycka in då det inte är alla barn som vet vad en kränkning är. En av informanterna

anser också att om pedagogerna inte väljer att utmana barnen kan detta ses som en kränkning:

Att man lägger fram ett pussel för till exempel en tvååring till någon som egentligen kan mycket mer.

Detta kan visa på att pedagogen inte har någon vidare tilltro till barnets eget förmåga (Johansson, 2003). Ett barn som säger till någon att denne inte får vara med upplevs som en ganska vanlig kränkning i förskolan. En av informanterna tror att etnicitet kan vara en riskfaktor när det gäller kränkningar men även att det finns många faktorer som lätt glöms bort. En risk kan vara att det ibland är svårt att veta vart gränsen för vad en kränkning är och när det behövs göras ett ingripande.

En av informanterna tar upp en situation som alla i gruppen anser vara en hemsk händelse och de övriga deltagarna håller med om att detta är en kränkning. Detta exempel utspelar sig på en förskola där informanten som berättar har haft sin verksamhetsförlagda utbildning. Pojken som berättelsen handlar om är ungefär 1,5 år gammal och har på morgonen kommit till förskolan i rosa strumpbyxor. En pedagog kommer sedan fram och klappar pojken på huvudet samtidigt som hon säger "nej, men har du storasysters kläder på dig?" och går sedan därifrån. Informanten ville inte göra så stor sak av situationen och sa till pojken att hon tyckte att han var fin. En av informanterna tror dock att pedagogen inte menade att vara kränkande utan att denne inte tänkte på vad hon sa.

En annan deltagare menar att:

Det ska ju egentligen inte spela någon roll, vi ska ju förmedla till barnen att alla får klä sig som man vill och att alla får se ut hur man vill. Det ska inte någon annan ha något med att göra.

Vidare anser samma informant att denna typ av kommentar var mycket onödig och bröt mot det uppdrag som förskollärare har.

Som lärarstudent är man väldigt utsatt under sina verksamhetsförlagda utbildningar, menar en informant. Hon har själv känt sig överkörd av pedagoger när hon själv velat prova på att lösa olika situationer som har uppstått i barngruppen då pedagogen gått in och tagit över, vilket informanten ansåg kunde kännas kränkande. Samma informant hade flera gånger upplevt att pedagoger pratade över huvudet på barnen vilket hon själv trodde att barnen ofta hörde:

Jag har varit med om att en vuxen kallat ett barn för "skitunge" när barnet var där och det tycker jag är otänkbart och jättehemskt. Pedagogen försvarade sig med att det är ett barn med problem och "ändå inte vet vad jag sa".

Ett annat exempel som dök upp var när det på en förskola var ett gäng pojkar som diskuterade sina jackor, detta gäng ansåg nämligen att de hade nya och fina jackor. Sedan såg de en pojke som de ansåg inte hade en ny jacka, varav de säger "vi har snygga jackor men inte du" vilket gör att pojken blir väldigt ledsen. Detta togs sedan upp av pedagogerna på förskolan som förklarade att det inte spelar någon roll vilka kläder någon har på sig eftersom alla ändå är lika värda. De andra informanterna tycker även att de har sett att materia, det vill säga olika fysiska ägodelar, är ett angeläget problem då detta anses vara en statusgrej bland många barn i fyraårsåldern. De har sett många barn som säger "jag har det här hemma och det har inte du".

Ytterligare ett exempel som dyker upp är en situation som informanterna ansåg var svårt att hantera, det handlar om när barn ska ha kalas och inte har bjudit alla barnen:

En av dem skulle ha kalas och så pratade hon om vilka som var bjudna. ”Du, du och du, men inte du”. Det var ju fruktansvärt, men jag kan ju inte heller tvinga någon till att bjuda en annan. Jag kan ju bara säga att det inte är så snällt att prata så inför personen.

Barnet som inte blir bjudet kan känna sig kränkt och utanför. En del av informanterna menar på att inbjudningarna är föräldrarnas ansvar, samtidigt som det blir upp till pedagogen att se till att barnen inte pratar om inbjudningarna i barngruppen. De kan även informera föräldrarna om hur barnen kan känna när de inte blir bjudna, samt att det efter kalaset kan uppstå en kränkande situation då barnen konstaterar att något barn inte har varit på kalaset och därmed missat allt det roliga, vilket de påpekar för just det barnet.

Ännu ett exempel på en händelse som kunde ses som kränkande för vissa av informanterna var en 1-åring som försökte ta kontakt med barn och vuxna genom att sätta sig i deras knän. En del barn reagerade genom att börja skrika samtidigt som de försökte knuffa bort honom. Situationen kunde ses som kränkande för den som hamnar under honom när han sätter sig, men även för honom själv då han hela tiden blev bortstött utan att förstå varför. Pedagogerna hade försökt förklara hur han kunde göra istället men en förändring av ett inlärt beteende brukar ta lite längre tid att försöka ändra ett beteende som redan finns.

Flera av informanterna håller med om att det finns många olika kränkande situationer som uppstår i förskolan, men att det många gånger inte är någon som reflekterar över situationen och varför denna uppstod. De menar på att det kan uppstå situationer när en vuxen inte finns i närheten, till exempel under de tillfällen då barnen vill leka själva utan att en vuxen står och tittar på hela tiden. Informanterna menar på att det är viktigt att ibland låta barnen vara för sig själva då detta visar på att pedagogen litar på att barnen kan sköta sig själva, detta går att koppla till Johansson (2003) som menar på att det är viktigt att pedagogerna ser barnen som kompetenta medmänniskor. De flesta barn fungerar jättebra ihop och leker bra tillsammans, men det finns även en risk för att en del barn utövar sin makt över varandra och försöker hävda sig själva när en vuxen inte finns i närheten. En av informanterna beskriver en situation där barnen stängt in sig i ett rum för att lyssna på musik och dansa, när hon genom dörren hör att någon inte var snäll mot någon annan. Men det blev då svårt att säga till eftersom hon inte visste vem av barnen det var och vem det var riktat mot, eftersom när hon öppnade dörren var allt bra igen. Samma informant förklarar att hon tyckte det kunde vara svårt att avgöra när en pedagog måste hoppa in och avbryta en problematisk situation.

En annan informant berättar om ett barn på hennes verksamhetsförlagda utbildning som alltid hamnade i centrum så fort något hänt. Han hade svårt att sitta still och var ”överallt hela tiden”. Detta ledde till att han, även när han inte gjort något, ofta blev anklagad för det som skett.

Det var så att när någonting hänt så kom barnen och sa att ”ja, men det var han”, även om han inte ens var på förskolan den dagen. Alla barn var så vana vid att förskollärarna skällde på honom, så därför kunde de också göra det.

Förskollärarna var så vana vid att det många gånger var denna pojke som var orsaken till olika situationer att de till slut inte höll ögonen på honom längre. Informanten menar att hon kanske såg situationerna ur en annan synvinkel då hon var ny i verksamheten och hon märkte att det många gånger inte alls var denna pojke som orsakat det som skett.

5.3 Att möta och hantera kränkande handlingar i förskolan

Informanterna i intervjun menar att det är viktigt att pedagoger inte lägger negativa förväntningar på barnen eftersom barnen då istället kan försöka leva upp till det beteende som förväntas av dem, istället för att försöka bättra sig. Informanterna förklarar också att det är lätt hänt att ett barn blir utsett till hackkyckling, eller problembarn, genom att pedagogerna hela tiden tar för givet att det är samma person som skapar problem i gruppen. Detta kan leda till att barnen gör samma sak och att det då blir en slags inneboende ilska hos det barnet som blir anklagat för saker som denne inte gjort, vilket i sin tur kan yttra sig i ytterligare problem. Till exempel kan detta barn fortsätta skapa problem eftersom att denne vet att det resulterar i uppmärksamhet från både barn och personal, även att denna uppmärksamhet kan vara negativ.

En av informanterna förklarar att hon på sina verksamhetsförlagda utbildningar inte sett något slags arbete för att förebygga kränkningar, utom att pedagogerna säger till barnen just när en situation uppstår. Men hon förklarar även att det mycket väl kan vara så att sådant arbete skett när hon inte varit där. En annan av informanterna berättar att hon istället varit med om ett temaarbete som handlade om hur en bra kompis ska vara, i detta arbete kom ett förebyggande arbete mot kränkningar i automatiskt då barnen själva fick förklara hur en bra kompis inte ska vara.

För att försöka motverka kränkningar i förskolan tror samtliga informanter att det gäller för pedagogerna att vara uppmärksamma, samt:

Det gäller att ha en dialog pedagoger emellan. Vad är våra värderingar och hur ska vi förmedla dessa? Så att inte olika pedagoger förmedlar olika värden till barnen.

Detta går att koppla till Öhman (2008) som menar på att pedagoger måste samtala med varandra, samarbeta och jobba aktivt med att förebygga kränkningar. Dialogen i sig är viktig, mellan arbetskamrater, med barnen, men även med föräldrarna. Det är också mycket viktigt att pedagogerna trivs i sitt yrke för att inte omedvetet kränka barnen. Hägglund (2007) har kommit fram till att ett välutvecklat samarbete är viktigt. Samtliga informanter anser att det är viktigt att jobba förebyggande mot kränkningar.

Informanterna menar även på att barn gärna hjälper till vid konflikter, men att det måste ske på rätt sätt. Om barnen säger till varandra på ett retligt sätt då kan det verka som att de är stolta över att det inte var de själva som gjort fel. En informant berättar även att hon sett att en pedagog gjort något liknande, att pedagogen inte tagit situationen seriöst och skojat till det på ett sätt som låter retsamt. Men samtliga informanter menar att det är också många barn som är snabba fram och vill hjälpa till att trösta den person som blivit ledsen, att de gärna klappar och kramar personen ifråga. På den ena informantens verksamhetsförlagda utbildning har pedagogerna lärt barnen att visa stopptecken med handen när de tycker att något är fel. Detta fick barnen lära sig vid inskolningen och barnen hjälpte varandra att klara vissa situationer genom att gå emellan de som bråkade och visa upp stopptecknet. Informanterna menar att detta är ett bra sätt eftersom:

Det funkar ju även om barnen inte har orden, att visa det med stopp istället för att säga "så gör vi inte". Det blir inte så mycket att man sätter sig över någon, utan mer att man påvisar det som inte är okej.

Samtidigt leder det till att tillsägelseerna från pedagogerna blir färre eftersom barnen hinner hejda situationen om ett annat barn visar stopptecknet. Johansson (1999) menar att språket är en viktig del i etiken då språket är både meningsskapande och uttrycksfullt. Språket används till att kunna kommunicera med andra och så fort ett barn får tillgång till det förändras hela deras livsvärld därför att språket spelar en mycket viktig roll när det gäller att kunna förstå andra individer.

Det gäller att låta barnen själva ibland få lösa situationer där en konflikt eller kränkning har uppstått för att de ska lära sig hur de ska hantera sådana situationer. Som pedagog måste man tänka på vad man säger till barnen. En informant tar upp hur ofta frågor som har givna svar ställs till barnen, exempelvis om ett barn inte vet vad denne ska göra och pedagogen säger, ”gå och fråga om du får vara med”. När barnet sedan kan denne bara får ett ja eller nej. En annan informant fortsätter sedan på samma spår. Om barnet får ett nej kan det hända att pedagogen sedan går dit och säger att ”alla får vara med”. Svaret är då redan bestämt men barnet kan ändå utsättas för ett nej från de andra och sedan försöker pedagogen tvinga in barnet när de andra barnen redan har sagt nej. Barnet blir väldigt utsatt i detta läge. Det är ofta svårt att få in ett barn i en lek som redan pågår. Som tidigare nämnt har de barn som redan leker med varandra gått in i en lekvärld där en ordning redan skapats, därför stör det nya barnet lekvärldens ordning. Ska det nya barnet kunna komma med i leken måste den redan existerande lekvärlden på något sätt, till exempel genom att introducera en ny karaktär eller genom att ändra lekens handling (Johansson, 2001). Men på vilket sätt leken ändras kan ha betydelse för barnen:

Det kan ju bli kränkande om man säger ”okej då, du får vara hunden”, det blir ju också fel för den som kommer in i leken senare. Det är viktigt att man är uppmärksam på sådana situationer och att man inte skapar situationerna.

Det finns även de barn som försöker komma fram till en lösning genom att erbjuda en annan leksak istället för den som någon annan vill ha, exempelvis att lilla Kalle kanske vill ha Olles docka, men att Olle ger Kalle en annan docka istället. Olle försöker då lösa situationen genom att mötas på halva vägen och när Olle sen har lekt färdigt med sin docka kan Kalle få den (Johansson, 2003).

Informanterna menar även på att det inte går att tvinga någon till att säga förlåt om denne gjort något dumt. Ordet förlorar då sin innebörd och blir istället något barnen kan slänga ur sig för att komma undan situationen. Det är viktigt både pedagoger och barn inte skjuter undan problemet utan tar tag i det med en gång, detta inkluderar även förståelsen om att barn ska förstå varför det som skett var fel. Informanterna förklarar att det är viktigt att lära barnen att använda munnen istället för nävarna när bråk uppstår, att de kan prata om vad som är fel istället för att slåss. De menar på att om barnen är arga så slår de innan de pratar om det, på grund av den frustration de känner. I dessa fall anser informanterna att det är bättre om barnen hämtar en vuxen och får hjälp i situationen och att det är mycket viktigt att lära barnen detta. Flera av informanterna kommer till slutsatsen att då är nog stopptecknet bra att ha då detta kan användas av de flesta barn, stora som små.

5.4 Vikten av etik i förskolan

För att sammanställa alla de exempel och åsikter som redovisats i föregående rubriker under resultatsredovisningens kapitel, använder vi oss av en tabell ur Johansson (2003). Denna tabell visar på vikten av etiken i förskolan och hur pedagogerna och barnen kan arbeta med etik, kränkningar och hur detta ska synliggöras och hur förskolans miljö ska bli så positiv som möjligt.

Tabell 1

FÖRSTÅ ANDRA	LÄRA GODA STRATEGIER
<ul style="list-style-type: none"> • Andras känslor • Andras behov av omsorg • Visa medkänsla 	<ul style="list-style-type: none"> • Samtala • Kompromissa • Uppmärksamma barns omsorg • Alla får vara med • Dela med sig • Vänta på sin tur • Gottgöra

(Johansson, 2003, s.166)

Att förstå andra och visa medkänsla för både barn och vuxna, samt att upptäcka och förstå andra individers behov av omsorg, är en viktig del av etiken då detta handlar om att kunna visa hänsyn för andra människor. Genom att barn och vuxna får möjlighet att reflektera över varför en person agerar på ett visst sätt går det även att förstå varför denne gör på detta sätt. Barn och vuxna reagerar på olika sätt i de situationer som uppstår i förskolan och det är viktigt att alla får reflektera över vad det är som skett och hur detta påverkar den övriga gruppen.

Informanterna talade en del om att barn hjälper varandra vilket har att göra med medkänsla. När barnen reagerar på den situation som uppstått genom att vilja hjälpa till och stödja det utsatta barnet, visar detta att barnen uppfattar situationen som negativ och att detta beteende inte är accepterat av den övriga gruppen. Medkänslan leder till viljan att förbättra situationen och att försöka få sin kompis att bli glad igen, detta tyder på ett gott etiskt lärande (Johansson, 1999/2003).

Genom de goda strategier som Johansson (2003) tar upp får barn och vuxna möjlighet att utveckla ett bra samspel i barngruppen. Det är viktigt att pedagogerna samtalar med barnen, men det är också viktigt att barnen kan samtala med pedagogerna och de övriga barnen. Att använda munnen, som informanterna uttryckte det, är ett viktigt steg när det gäller att förebygga kränkningar. Samtidigt är det viktigt att visa barnen att de inte alltid kan få sin egen vilja igenom då det är så många barns viljor det handlar om och då är det viktigt att barnen kan kompromissa, förhandla, dela med sig och vänta på sin tur, särskilt när det gäller konflikter om fysiska objekt såsom leksaker.

När det gäller regeln att "alla får vara med" kan det många gånger bli fel, situationen måste ändras på något sätt för att alla ska *kunna* vara med. Johansson (1999/2001/2003) berättar om barns lekvärldar och att denna måste förvandlas eller byggas ut för att fler barn ska kunna delta i den.

En diskussion som uppstod under gruppintervjun var det som vi här nämner som "gottgöra", då det är en sak att rätta till det som gått snett och en helt annan sak att tvinga ett barn till att be om förlåtelse. Det går att gottgöra genom att på något sätt trösta den som varit illa istället för att tvinga till att säga förlåt. Ett "förlåt" kan ibland bli en nyckel till att få vara med igen och det är ingen mening med att be om ursäkt om ursäkten inte kommer från hjärtat.

6 DISKUSSION

I denna del diskuterar vi metoden av vårt arbete, samt följer upp hur studien besvarat syfte och frågeställningar. Vi tar även upp pedagogiska implikationer från vår undersökning och avslutar med en kortare reflektion.

6.1 Metoddiskussionen

Genom att ha en intervju med en fokusgrupp fick vi fram en hel del material till vårt arbete. Från början ville vi egentligen ha mer än en fokusgrupp, men vi förstod rätt tidigt att det inte skulle fungera på grund av tidsbrist och att arbetet helt enkelt skulle blivit alltför stort. Fler fokusgrupper hade däremot lett till mer material som vi hade kunnat jämföra och ställa mot varandra. En idé var att kunna intervjua både lärarstuderande och yrkesaktiva pedagoger då dessa grupper troligtvis har olika perspektiv på etik och kränkningar i förskolan. Lärarstuderandena är ute i så pass korta perioder, medan de yrkesaktiva pedagogerna har ett mer långsiktigt perspektiv och vet mer exakt vad som fungerar och inte. I slutändan valde vi att endast intervjua lärarstuderande, då dessa har ett unikt perspektiv på förskolan och det som sker i förskolans värld. Med ett unikt perspektiv menar vi att dessa lärarstudenter är nya i sin yrkesroll och därför uppmärksammar olika saker jämfört med de yrkesaktiva lärarna. De har också många idéer om hur verksamheterna kan förbättras och de är mycket medvetna om hur de själva vill vara när de själva kommer ut i arbetslivet. Genom att intervjua lärarstuderande har vi även fått se om lärarutbildningen uppmärksammar kränkningar i förskolan och om dessa studenter kan se detta i både teori och praktik.

En annan sak vi hade velat ta upp mer är om det finns någon större skillnad när det gäller kränkningar bland pojkar och flickor. Vi har tagit upp lite om det, men även att det finns mycket mer att hämta i det ämnet så är det inget vi har fokuserat på här.

Grupptervjun har även gett oss en bredare syn när det gäller kränkningar i förskolan och hur dessa kan hanteras, särskilt då alla inte upplever samma saker på sina verksamhetsförlagda utbildningar.

6.2 Resultatdiskussion

Syftet med detta arbete var att ta reda på vilka former av kränkande behandling barnen i förskolan riskerar att bli utsatta för i den dagliga verksamheten och hur dessa kränkningar yttrar sig, samt att ta reda på vilka pedagogiska strategier som kan förebygga och hantera dessa kränkningar. Informanterna i fokusgruppen tog upp en hel del olika typer av kränkningar som de upplevt under sina verksamhetsförlagda utbildningar, samtidigt som de hade vissa förslag på hur kränkningar kan hanteras av både barn och pedagoger. De diskuterade skillnaden mellan mobbning och kränkningar, samt vad det är som gör att något blir just en kränkning.

När en pedagog saknar kunskapen kring kränkningar finns det en risk att de utsätter barn för detta. Det innebär att pedagogerna har en viktig roll i förskolan. Öhman (2008) anser att det är upp till pedagogerna att motverka kränkningar genom att föra diskussioner kring ämnet tillsammans med arbetslaget.

Kränkningar kan upplevas olika av alla och det är inte alltid lätt att veta när någon upplever en handling som kränkande. Deltagarna i fokusgruppen tar upp en del exempel som de anser kan vara kränkande situationer. Dessa situationer kan sammanfattas i olika riskfaktorer. Situationer där dessa risker kan uppstå är den fria

leken, oaktsamma pedagoger som eventuellt saknar kunskap kring olika områden, exempelvis genus. Felet här kan enligt Öhman (2008) vara att pedagogerna inte reflekterat hur de uttrycker sig. Andra risker är familjeförhållanden, exempelvis att en familj har ekonomiska problem och när barnen i förskolan fyller år och eventuellt ska ha kalas. Det finns även en risk att ett barn utses till en syndabock och alltid får ta skulden när ett bråk eller liknande har inträffat vilket beror på ett felagerande från pedagogerna. I den tidigare forskningen under bakgrundsavsnittet nämner Öhman (2008) uteslutningar som en riskfaktor i förskolan vilket kan kopplas ihop med fokusgruppens upplevelser. Dock tar inte informanterna i fokusgruppen upp något kring skillnader mellan pojkar och flickor när det gäller uteslutningar. (Levine & Tamburrino, 2013) En annan risk som forskningen tar upp är att pedagogerna inte agerar som bra och tydliga förebilder. Vilket kan kopplas till fokusgruppens erfarenheter om pedagogernas okunskaper kring kränkningar och även när pedagogerna utser en syndabock. Om pedagogerna har utsett ett barn som syndabock är det lätt att barnen tar efter de vuxna (Lamer, 1991).

När det gäller att möta och hantera kränkande behandlingar i förskola är det viktigt pedagogerna inte lägger negativa förväntningar på barnen, såsom att utnämna någon till syndabock, då detta kan leda till att barnen börjar leva upp till dessa istället för att förbättra sitt beteende. Det är viktigt att pedagogerna arbetar aktivt med det förebyggande arbetet och att de är uppmärksamma på vad som sker i förskolan. Både Öhman (2008) och Hägglund (2007) menar att ett välutvecklat samarbete mellan barn och vuxna är viktigt och genom att ta hjälp av barnen och samtala med dem får både pedagoger och barn en inblick i vilka värden som är viktiga att poängtera och hur personalen i förskolan ska arbeta för att förebygga kränkningar.

Många barn vill gärna hjälpa till när negativa situationer uppstår, genom att trösta, säga till en vuxen, och så vidare. Ett viktigt steg i det etiska tänkandet är när barnen visar på att de inte accepterar ett visst beteende, samtidigt som de får träna på att själva hantera konflikter (Johansson, 1999).

Den sista delen av resultatet handlar om vikten av etik i förskolan, där vi använde oss av en modell för att kortfattat visa vad etiken handlar om och vilka strategier som är bra att jobba vidare med. Etiken i förskolan handlar om att kunna visa hänsyn och medkänsla, samt att förstå och acceptera andras känslor och behov av omsorg. Detta är något som utvecklas genom att pedagogerna tillsammans med barngruppen diskuterar och reflekterar över de situationer som uppstår i förskolan (Johansson, 2003).

Vi upplever att frågeställningen vi valt har fått ett utförligt svar. Vi har fått veta olika typer av kränkningar som kan ske i förskolan och hur dessa yttrar sig, vi har även tagit reda på olika program som personalen i förskolan kan arbeta med för att förebygga kränkningar, samt olika metoder som pedagogerna kan använda sig av i den dagliga verksamheten för att motverka kränkningar och mobbning.

6.3 Avslutande reflektion

Om vi i framtiden fortsätter med detta arbete skulle vi vilja intervjua fler fokusgrupper bestående av förskollärare som utbildas, är nyutbildade och som är yrkesaktiva för att få se olika perspektiv inom detta ämne.

Genom detta arbete har vi kommit fram till att mobbning och kränkningar inte går att få bort helt från varken skolan eller förskolans verksamheter, men det går att arbeta förebyggande för att motverka detta och det går att arbeta på ett sådant sätt som gör

att man som pedagog vet vad som ska göras *om* det händer. Det handlar om att som pedagog kunna reflektera över sina egna handlingar och sitt eget etiska tänkande för att kunna lära ut goda värderingar till de barn som undervisas. Genom att i arbeta förebyggande i samarbete med barnen så får de också möjlighet att bli delaktiga och uttrycka sina egna värderingar.

Barn lär sig av varandra, men de lär sig även av de vuxna. Genom att pedagogerna i förskolan är goda förebilder för barnen kommer barnens etiska tänkande att utvecklas i samarbete med både barn och vuxna.

7 REFERENSLISTA

- Brytting, Tomas (2008). *Lärarens handbok - Yrkesetiska principer för lärande*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Colnerud, Gunnel, Fors, Zelma, Granström, Kjell, Hägglund, Solveig & Thors, Christina (red.) (2007). *Utstött – en bok om mobbning*. Stockholm: Författarna och Lärarförbundets förlag.
- Colnerud, Gunnel & Granström, Kjell (2002). *Respekt för läraryrket. Om lärares yrkesspråk och yrkesetik*. Stockholm: Författarna och HLS Förlag.
- Diskrimineringsombudsmannen (2010). *Husmodellen – handledning*. Ödeshög.
- Edling, Silvia (2012). *Att vilja andra väl är inte alltid smärtfritt. Att motverka kränkningar och diskriminering i förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Friends, i samarbete med DO, BEO & Skolinspektionen (2009). *En handledning för att utforma en likabehandlingsplan/plan mot kränkande behandling i förskolan. Förebygga diskriminering och kränkande behandling. Främja likabehandling*. Stockholm.
- Friends, i samarbete med DO, BEO & Skolinspektionen (2012). *Utbildningskatalog*. Stockholm: Stiftelsen Friends.
- Goryl, Ola, Neilsen-Hewett, Cathrine, & Sweller, Naomi (2013). *Teacher education, teaching experience and bullying policies: Links with early childhood teacher's perceptions and attitudes to bullying*. Australasian Journal of Early Childhood, Volume 38, Number 2.
- Gottberg, Maria-Pia (2007) *Social och emotionell träning för alla barn- en praktisk handbok för skolan, förskolan och föräldrar*. Jönköping: Brain Books AB.
- Gren, Jenny (2007). *Etik i pedagogiskt vardagsarbete*. Stockholm: Liber AB.
- Halvars-Franzén, Bodil (2010). *Barn och etik – möten och möjlighetsvillkor i två förskoleklassers vardag*. Stockholms universitet.
- Johansson, Eva (1999). *Etik i små barns värld. Om värden och normer bland de yngsta barnen i förskolan*. Göteborg.
- Johansson, Eva (2001). *Små barns etik*. Stockholm: Liber AB.
- Johansson, Eva (2003). *Möten för lärande: Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Skolverket.
- Kimber, Birgitta (2007). *SET. Social och emotionell träning – en introduktion*. Stockholm.
- Lamer, Kari (1991). *Du får inte vara med!* Lund: Studentlitteratur AB.
- Levine, Emily & Tamburrino, Melissa (2013). *Bullying among young children: Strategies for prevention*. Springer Science + Business Media, New York.
- Lärarförbundet (2008). *Lärarens handbok*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Lärarnas Yrkesetiska Råd (2013-11-22, kl. 10:43). <http://laraesyretetik.se/web/yrkesetik.nsf/doc/003380B1?opendocument>

- Nationalencyklopedin (NE) (2013-11-15, kl. 10:23). Sökord: *etik & moral*.
<http://www.ne.se/lang/etik>
- Patel, Runa, Davidsson, Bo (2003) *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Rimsten, Olle (2010). *Diskriminering och kränkande behandling i skola och förskola*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan – Lpfö 98. Reviderad 2010*. Stockholm.
- Skolverket (2011). *Utvärdering av metoder mot mobbning. Rapport 353*. Stockholm.
- Skolverket (2012). *Skolverkets allmänna råd. Arbetet mot diskriminering och kränkande behandling*. Stockholm.
- Skolverket, i samarbete med Lärarnas Yrkesetiska Råd (2012). *Lärares yrkesetik – ett stöd för introduktionsperioden*. Stockholm.
- Stukát, Staffan (2011). *Att skriva examensarbetet inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Sveriges rikets lag. *Diskrimineringslag* (2008:567).
- Vlachou, Maria, Andreou, Eleni, Botsoglou, Kafenia, & Didaskalou, Eleni (2011). *Bully/Victim problems among preschool children: a review of current research evidence*. Springer Science + Business Media, LLC. University of Thessaly, Greece.
- Wibeck, Victoria (2010). *Fokusgrupper – Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Öhman, Margareta (2008). *Hissad och dissad – om relationsarbete i förskolan*.
Stockholm: Liber AB

Bilagor

1. Inbjudan till gruppintervju:

Hejsan!

Vi tänkte fråga er om ni skulle kunna tänka er att ställa upp på en gruppintervju till vår (Pernilla och Nathalie) C-uppsats? Den handlar om kränkningar i förskolan och intervjun kommer i huvudsak fokusera på det ämnet. Vår tanke är att intervjua blivande förskollärare och se hur de upplevt kränkningar i förskolan under de verksamhetsförlagda utbildningarna. Intervjun kommer ta ca 45-60 minuter och ni kommer såklart vara helt anonyma. Om ni inte kan vara med, så kanske ni kan ge förslag på andra lärarstuderande som skulle kunna tänka sig vara med?

Tack på förhand,

Pernilla Andersen & Nathalie Salmijärvi.

(kopierat från Facebook, 140116, kl. 17:16)

2. Intervjuguide

1. Vad innebär begreppet "kränkning" för er?

Då detta är ett mycket brett begrepp och de flesta har olika uppfattningar om vad kränkningar innebär så är det bra att börja intervjun med att alla får chansen att definiera sin egen syn på begreppet. På detta sätt blir det lättare för både oss och fokusgruppens informanter att förstå varandras upplevelser när det gäller kränkningar i förskolan.

2. Vad finns det för kritiska faktorer som riskerar att kränkningar uppstår i förskolan?

Detta kan kopplas till syftet i vårt examensarbete. Att förstå varför kränkningar uppstår är bra för att kunna öka sin förståelse till varför de sker, samt för att kunna synliggöra de risker som finns och för att man som pedagog ska kunna arbeta förebyggande mot dessa.

3. Berätta om olika situationer du varit med om i förskolan som du anser kan kopplas till kränkande beteende/bemötande och hur kan vi som blivande pedagoger arbeta för att motverka detta?

Detta är vad vårt examensarbete lägger störst fokus på; om det finns kränkningar i förskolans värld som strider mot läroplanen och diskrimineringsgrunderna. För oss som pedagoger är det mycket viktigt att vara medvetna om att kränkningar och diskrimineringar förekommer i förskolan och vi måste också kunna veta hur vi ska kunna motverka dessa.